

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

7. De Dolore, & Miseratione in genere. Et quibus moueantur rebus: Sintne
externæ species præter orationem adhibendæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

star Comitorum abuti minimè debent, sed omnia prudentiæ, & honestatis sale condire.

Cicero in Orat.

Leonis facerè dictu Philost in Leona.

Talis in Lucio Crasso oratore urbanitas fuit, & cum gravitate iunctus, faceriarum oratorius non securilis lepos, quem plurimum Cicero commendat. Nec minoris apud Græcos nominis fuit Leo Byzantius, auditor Platonis, & Sophista nobilis, qui vno urbanitatis dicto apud Philippum Regem confecit, quod Demosthenes longa oratione apud Athenienses frustra tentavit. Philippo enim contra Byzantium venienti festinus occurrens. Dic age, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum nostra mœnia? At ille, amor, inquit, tuæ patriæ, qua ut potiar veni. Leo excipiens, atqui respondit, non instrumentum bellico, sed musico amantibus opus est, quo dicto, ducem à bello Byzantino auerit. Orationis verò mollis, & vernantis ad hos sensus acommodata iucunditas, blandissimè mulcet pectora. Qualis est ista

Aethiop. l. 3.

Ἡδύτης βεῶν ὄχθρῶν, χιτῶνα ἡ ἀλαγὸν ποδῶν χρυσῶς ἀκτῖσι κατὰ πᾶσαν ἡμέραν. Ζῶν ἡ ἔπειθε βέλτο τοῖς σέρπεντι ἢ ὀ τεχνικὰ μέμειχτο εἰς ἐκείνῃ τὸ πᾶν ἴδιαι τῆς καλῆς λέξεως, & cæteræ similes orationis deliciae, quæ sine vilo externarum rerum apparatu suapte natura delectant.

De dolore & miseratione in genere.

Et quibus moueantur rebus, sint ne externæ species, præter orationem adhibendæ.

CAPVT VII.

PRIMUM vt affectiones sunt permotiones sensuum, ea in mouendis affectibus sunt proponenda, quæ sensibus vicina sunt. Qua de causâ res vniuersales (vt notat Aristoteles) minime voluntatem mouent, nec dialectici sunt ad motus eliciendos apti, nec ad eosdem suscipiendos parati, qui plus intelligentiæ, & speculationi tribuunt, quam sensibus, persuaderi quidem possunt, motibus verò, & affectionibus inardescere difficilissimos possunt. Mens enim ex arce tantisper euocanda, vt eorum ardore inflâmetur. Atque

Ea in motibus proponenda, quæ ad sensum magis accedunt. Species oculis obla-

vt oculorum sensus omnium acerrimus est, sic quæ oculis subijciuntur, validius irritant animos, quam quæ demissa per aures influunt. Miserabile quidem fuit. in laudatione Cælaris, Marci Antonij Epiccedium. Hæc canos sanguine arueneratos: uen vestem lacerant, Casar inuidiosissime, inuidiosissime Casar! Hanc ideo togam sumpteras vt in ea moreretur. Vexum anima istorum verborum fuit vestis cruenta ante oculos Populi Romani, explicata, hæc vel infantem fecisset eloquentem. Hoc consilio nudata etiam sapissimè militum, ad ostendendas cicatrices, corpora, prolari ipsorum, qui periclitabantur parentes squallidi, filij parui mœrentes, vxores iuctu confectæ, quæcum reum, inquit, Quintilianus, ingens pierunque vis est, in rem præterita animos ducentium.

Seditionem Romæ inter plebem, ac milites excitatam, in qua per multum sanguinis effusum erat, senior Puppiens Imperator, non oratione, non imperij maiestate sanare potuit. Quamprimum autem inuictum Gordianum seditionis ostendit, vim omnem, atque infensorum pectorum furias, mitigauit.

Similiter Gregorius IX. cum populum Romanum inclinare in partes Friderici cerneret, Apostorum Petri, & Pauli capita, religiosiis manibus deportans, & lachrymabili voce sanctorum reliquias populo commendans, ita de repente omnium animos immutauit: vt qui ante rebellem Pontificem animo seuerant, contra Federicum vltro arma caperent. Non dispari ratione Franciscus Dandulus, ad deprecandam suæ reipublicæ culpam, auertendûque anathematis fulmen, ad Clementem V. missus catena ferrea collo iniecta, itaque ad Pontificis pedes peruolutus, eo miseratione commoto, veniam impetrauit, & patriæ fuliginem detersit.

At dices, si tantum momenti ad mouendos affectus in corporeis imaginibus, ob oculos positis situm est, atque collocatum: quorsû Fabius Quintilianus oratoris consilium irridet, qui depictam tabulam statuit in imaginem rei, cuius atrocitate iudex commouendus erat. Quæ enim est (inquit) Aetoris infantia, qui mutam illam effigiem magis, quàm orationem pro se putat loquenturam. Respondeo, præclaram fuisse Quintiliani animaduersionem. Et si enim gladius, & cruenta vestis, & suppliciorum tormenta, & cicatrices, & filij

ta ad motu effe acc. Dio. Cass. in orat. su. nebrî Cas. suu.

Zonari. A. p. d. u. infanti se. d. u. m. m. i. g. u. a. t.

Fulg. l. 8. c. 10. Gregor. 9. ad p. ac. ad. s. P. R. ma. ni. an. mos. cap. 11. S. S. Ap. lo. rum. ma. n. i. u. s. de. s. or. tam. v. st. end. a. Sab. l. c. 1. 7. cum. 9.

Tab. l. 6. a. 1.

Species ex. terna. uim. app. ar. a. t. a. u. mouent. & filij

& filij parni lugentes prolati, nonnunquam iudicium oculis inflexerunt: Est tamen istis modus adhibendus, vt cum natura negotij congruere, non foris accersita esse videantur. Qualia sunt, quae picturis, & hominum artificio sunt comparata: Ipsa enim apparatus molitione motum extinguunt, dum animus ad ea, quae ficta manifeste perspicit, aduersus fidem, dominatus sui iure validius oblectatur. Itaque in ipsis tragædijs, in quibus maior esse solet licentia, non probantur, apud eruditos praesertim oculos expressa rerum, per simulachra, & species signata, quae plerunque, vt satis rei maiestati non respondent, multum de actionis dignitate detrahunt. Dixi apud eruditos oculos, nam rudis populus, qui parum valet mente, & intelligentia, in theatris, oculorum magis delicias desiderat, quam aurium. Sed quia non frequenter cadunt in orationes, expressae rerum ad motum oculorum imagines, alia via inuenda nobis erit, de qua statim dicemus.

Audiuimus Alius sensus est auditus, qui plerunque vehementer sonis perecellitur, ex quibus totus animus inardescit, ideoque apud multos populos receptum, vt musicam adhibeant in praesentibus. Lydi tibijs, & fistulis, Cretenses cithara, & fidibus Marti praesulerunt, Lacedaemonij carminum concentu animati, mirabiles pugnas ediderunt: Timotheus, vt est apud Dionem Praesulum, in Alexandrum Macedonem suis modulibus pro arbitrio transfundebat affectus, vt alias in eum incideret, alias incitatum, atque aegro furentem mitigaret.

Empedocles Agrigentinus, furibundum adulescentem, stricto gladio hospitem impetentem, mellitis cantionibus reuocauit.

Castrod. Illi sunt admirabiles Musicae effectus, de quibus diserte Castrodorus. Haec cum de secrete naturae, tanquam sensuum Regina, tropis suis orpata processerit, reliquae cogitationes exiliunt: omniaque facit eijci, vt ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam iucundat: tumidos furores attenuat, erentiam saeuitiam efficit blandam, excitat ignauiam, soporantemque languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, viciatam turpi amore, ad honestum studium reuocat, castitatem sanat, mentis tedium bonis cogitationibus semper aduersum, perniciosam odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & quod beatissimum curationis genus

est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones, in corpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu, ad quod vult dedit, quam tenere non praevalet, verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, & per insensibilem obsequium praevalet sensum exercere dominatum.

Haec Castrodorus, in quibus vim Musicae plane admirabilem commendat, nec sine fructu olim nonnulli oratores, & salutis, ac vitae deprecatores, Musicam precibus admiscuerunt: siquidem Theodulphum è vinculis Ludouicus pius liberavit, postquam ab eo plena voce cantari audiuit hymnum, quem in vinculis recens meditatus fuerat. *Gloria laus, & honor tibi sit, Rex Christe Redemptor.* Quae ratio, impulit etiam antiquos illos Getas, vt cum Citharis legationes de pace, & concordia obirent, rati illud ad mulcendos animos potentissimum esse incitamentum. Neque erò ad concitandos furores, minus habet virium: Testis est illa historia, quam de Erico II. Daniae rege narrat. Saxo grammaticus. Apud Ericam, inquit, cognouit hunc bonum, Daniae regem, Citharædus quidam, haud ignobilis, admirabilis, & prope stupendos artis suae commendabat effectus, maximeque illud ipsum, quod in humanos sensus, mentesque obtineret imperium. Rex verborum nouitate percussus, qui neque tantam vim Musicae arbitraretur, continuo hominem artis specimen edere iubet, & torpentes animos ad furorem Martium, si posset accendere. Annuit ille, & ne qua nocendi ansa daretur, arma ex aula omnia efferri praecipit, custodesque in atrio collocari, quo furentes, si qui forte in insaniam agerentur, compescerent. Dictum factum: Tum ille, quae plurimum pollebat cantandi peritia, primum quidem in iustae seueritatis concentum edidit, quo stupore quodam, & more, omnium quoruot aderant auditorum mentes cernebantur oppressae. Deinde ad eò suaves, & mellitos cantus effudit, vt toti iactatione corporis, intemperantem proderent letitiam. Tandem verò, vbi acrioribus modulibus intonare cepit, continuo totis testibus fremere, tumultuari, arma, & gladios inclamare. Nec mora, accurrunt custodes vt Regem, cum alijs furentem contineant: Sed ille extractis atrij foribus, arrepto ense, quatuor transfodit, & vt actus in rabiem taurus, totis bacchatur a dibus. Vix tandem puluinarium, &

Crax. l. 1. c. 27 Metrop.

Saxo l. 1. c. 2. Dania. Mirabilis effectus musicae.

lectulorum mole vndique oppressus contineri potuit. Postquam menti restitutus est, relicto procuratore regni filio, Hierosolyma expiandorum homicidiorum, per pios cruciatus, gratia profectus est, atque in Cypro defunctus.

Sunt omnino, & sonorum, & earum rerum, quae corporis subijciuntur oculis admirabiles effectus, & stupendi nonnunquam magis, quam imitandi. Rarus est enim istorum locus, neque apud prudentes viros probantur illi concionatores, qui in concionibus de venerandis Domini cruciatibus, fictas personas, & corporeas suppliciorum imagines, cum nouitate subijciunt oculis, inter quae, ridicula nonnunquam possunt occurrere, quae tantum abest, ut dolorem concitent, quin risum potius eliciant. Quam ob rem, & ab huiusmodi dramaticis cauendum est, & oratione magis, quam nihil homini nobilius datum est, quam istis signorum figmentis vtendum; quanquam, & lugubris Musica, hic moderate appolita, non erit importuna.

Quaeres ad motum adhibenda.

CAPVT VIII.

Ratio mouendi ab hypotyp.

Quoniam igitur haec figmentorum species, rationem in oratione obtinent locum, tenendus est modus, qui ad has effigies propius accedat. Valchunt imprimis viuarum descriptiones, quae acutissime sensus intimos ferire solent. Exemplum affero. Smyrna vrbem nobilissima terrae motu collapsa, perorat Aristides Legatus apud Antoninos, vt instaurationem promoueat. Nō defert ruinarum picturam, quod facere solebant, qui naufragio fortunarum iacturam fecerant, sed ipse luculenta descriptione, miseram vrbem fatum ponit ob oculos, Κείνη Σμύρνα νατό τῆ Ἀσίας ἀγαθία, ἡ ἡμέτερας ἐγγυλωπίσμα ἡ χειμῶνας, πνεύρι ἡ σεισμοῖς ἐξέθειτα, &c. Deinde postquam eius pulchritudinem, quam nuper ipsi Imperatores viderant commemorauit, exclamat. Νῦν παρὰ ταύτην κῶμα μὲν ἐκείνη, ἀλλή, οἴχετα δὲ ἀγορᾶ, κάλλη, Κόσμοι δὲ ὄντων ἀφανῆς. Ἐπινασία δὲ αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖσι θεοῖς ἀσπίδα. Νῆσοι δὲ οἱ μὲν κενῶσι οἱ δὲ κενῶσιν. Ἡ δὲ

Aristid. in ora. Smyr.

Suaus A. rish. motus.

παρὸς θεῶν ἐρημοτάτη πόλις, ἡ τὸ κάλλος ἐκείνη, ἀνθρώποις ἀπασιν ἀγορᾶ, ἡ δεαμάτων ἀποπέφαιτα κολωνὸς ἐρεπτιαν κρηνα κρηδῶ. Ζεφροῖ δὲ ἐρημῶν ἔπινασία. Iacet Smyrna ornamentū Asiae, vestri decus imperij, igni, ac terrae motibus contrita (mox narrata eius pulchritudine) haec nunc omnia sunt incinere. Clausus est portus ille, perierunt fori ornamenta. Viarum decora euauerunt: gymnasia cum ipsis vitis, & pueris collapsa: templa partim iacent, partim hausta sunt. Lucundissima denique spectatu vrbis, & pulchritudinis apud omnes insignis cognomento, iniucundissimum effecta est spectaculum, ruinarum, & cadauerum tumultus. Nunc vero desertam persstant Zephyri. Ad has voces Imperatores lachrymas non tenuerunt. Suaus est enim omnino motus. Hic Ciceronis, grauis est, & efficax. Ponite igitur ante oculos, P. Trebonij conscripti, miseram quidem illam, & habilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam: nocturnum imperum in vrbem Asiae clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum, cum miser ille prius latronum gladios videret, quam quae res esset audisset: furentis in introitum Doblabella, vocem impuram, atque eos illud infame, vincula, verbera, eculeum, carnificem tortoremque samarium. Haec Hypotyposeos species. Sic apud Euripidem euilicetatae flammis Creusa, & infelicissimi parentis lacertato filiae corpori pertinacius adhaerescens species, licet per nuntium narreretur, potentissima est ad affectus.

Quid Q. Haterius: cum de filia Archipitae diceret, quam captiuus adolescens abduerat: omnia reitore compleuit. Deinde ad adolecentem conuersus. quid exhorruisti: locertuus veni.

Secundo, non modò descriptiones, sed ipsae pene nuda rerum narrationes, in rebus maxime tristibus, sufficiunt ad motus eliciendos, modò cum ea, qua par est, fiant dignitate.

Narratio de supplicio Gaiij Cossani apud Ciceronem, in qua simplicem rei gestae expositionem profertur, plus me afficit, quam si omnia exaggeratione, & clamoribus contempere: quantam enim vim habent illa.

Cadebatur virgibus in medio foro Mellianus eius Romanius, iudices, cum intercederet

Ciceronis motus in morte P. Trebonij Philippi

Euripidem Medea

Narratio rerum in gnatu et nudo simplici

Cicero in Verrem

supplicium Gaiij Cossani